

De wetenschappelijke integriteit van WUR-methode

Inleiding

De overheid heeft ervoor gekozen om Positieflijsten op te stellen voor diersoorten die mogen worden gehouden. Het primaire doel daarbij is de borging van dierenwelzijn. Het Europese Hof geeft in haar Andibel-arrest in juni 2008 de criteria vastgesteld die weigering tot plaatsing op de Positieflijst rechtvaardigen. De bescherming van dierenwelzijn is een legitiem doel van algemeen belang en daarmee in dit kader een gerechtvaardigd doel, aldus punt 27 van het arrest. Er zijn echter voor de overheid strikte regels gesteld.

In de door de WUR geschreven (en door het ministerie geaccordeerde) onderzoeksopdracht wordt als motief voor deze studie vermeld dat criteria voor plaatsing op de eerder door de RDA opgestelde Negatief- en Positieflijsten (RDA 2003/07 en RDA 2004/03) niet geëxpliciteerd, noch transparant toegepast zouden zijn. Vervolgens wordt verwezen naar het Andibel-arrest en worden daaruit slechts twee punten gekozen waaraan voldaan zou moeten worden: 'objectief en niet-discriminerend' (punt 34) en het juridisch recht van de burger tot amendement van de lijst (punt 37). De overige overwegingen van het Andibel-arrest blijven buiten beschouwing.

De opdracht aan de WUR (23 juni 2009):

*“De opdracht houdt in dat er **objectieve wetenschappelijke criteria** worden gesteld, betreffende eigenschappen van het dier, in relatie tot zijn omgeving, op basis waarvan kan worden **beargumenteerd** waarom de diersoorten op de positieflijst wel door particulieren mogen worden gehouden in tegenstelling tot andere.”*

Na deze taakomschrijving volgen belangwekkende mededelingen:

- *“Een benadering die gebaseerd is op uitsluitend dierkenmerken, gaat echter voorbij aan de wisselwerking tussen eigenschappen van dieren enerzijds en houderijomstandigheden anderzijds. Dieren ontleen hun welzijn juist aan de “match” tussen beide en het vaststellen van de “mate van matching” moet o.i. plaatsvinden op basis van betrouwbare metingen aan het dier.”*
- *“Om pragmatische redenen betreffende handhaving, zo geeft de opdrachtgever aan, is het stellen van eisen aan de houderijomstandigheden echter niet aan de orde.”*
- *“Om desondanks een inschatting te kunnen maken van de welzijnsrisico's, wordt getoetst tegen een “normgeving” i.c. de modale leek/particulier in een rijtjeshuis die zijn dierkennis van internet haalt en zijn dierbenodigdheden in de plaatselijke dierenwinkel.”*

We stellen vast:

- ondanks dat de onderzoekers aangeven dat er met deze wijze van aanpak geen wetenschappelijk onderbouwde uitspraken kunnen worden gedaan over het welzijn van het gehouden dier,
- ondanks dat de opdrachtgever willens en wetens niet in wenst te gaan op de feitelijke situatie van de gehouden dieren en hij de noodzakelijke metingen in de houderij afwijst,
- ondanks dat het Andibel-arrest impliciet deel uitmaakt van de opdracht en de onderzoekers dus kunnen weten, dat het welzijn van het gehouden dier het bepalend criterium zou moeten zijn in dit onderzoeksproject en het daarop te baseren beleid,

gaan deze WUR-onderzoekers toch aan de slag en produceren zij een rapport waarvan zij kunnen weten dat het daarna als 'wetenschappelijke' legitimatie voor het gewenste overheidsbeleid zal worden ingezet. Daarmee laadt dit onderzoeksproject de ernstige verdenking op zich te voldoen aan het criterium 'wie betaalt, bepaalt'.

Het Stapelen van argumenten om de opdrachtgever te behagen?

Uitgangspunt voor dit onderzoeksproject lijkt een zo beperkt mogelijke Positieflijst, overgoten met een wetenschappelijk sausje. Er wordt, zowel door het ministerie als door de WUR, op geen enkele wijze recht gedaan aan de inspanningen van de sector op het vlak van het 'verantwoord houden'. Er worden zelfs geen pogingen daartoe ondernomen. En ook aan het Andibel-arrest, waarin de spelregels voor de overheid worden vastgesteld, ter bescherming van de rechten van de (dierhoudende) burger, wordt voorbij gegaan.

De pogingen van de sector (sinds juni 2011) om een bijdrage te leveren in de ontwikkeling van de methode, werden door de WUR stelselmatig genegeerd en de reacties daarop bestonden uit nietszeggende mededelingen en mailtjes, met daarbij een doorverwijzing naar het ministerie, dat op haar beurt weer naar de WUR doorverwees. Kennelijk wordt de expertise die in de sector voorhanden is minder relevant geacht of, wellicht, minder passend bij de doelstellingen van de opdrachtgever.

Naar het lijkt, stond bij voorbaat vast wat de uitkomst moest worden van deze door de overheid verleende opdracht. Wat ontbrak was de 'wetenschappelijke' onderbouwing en die taak werd bij de WUR neergelegd. Het was aan de onderzoekers om de argumenten van 'het gelijk van het beleid' aan te leveren. Echter, bijna al de 'wetenschappelijke' argumenten die door de onderzoekers worden aangedragen, rammelen.

De houders van gezelschapsdieren stellen vast dat ze op geen enkele wijze serieus worden genomen. De bijdrage van de WUR kunnen zij niet anders duiden dan een gerichte poging om de bestuursrechterlijk noodzakelijke 'onafhankelijke onderbouwing' aan te leveren bij de vooraf vastgestelde conclusies van het ministerie en/of de politiek. Dit is niet acceptabel, de organisaties in de sector zullen niet berusten in deze gang van zaken. De sector vraagt dan ook een onafhankelijke toetsing op de wetenschappelijke integriteit van de beschreven methodiek in WUR-rapport 345.

Samenvatting (en aanbevelingen)

1ste alinea : *“In dit rapport wordt een systematiek beschreven om op een transparante wijze te komen tot een oordeel of een particulier een diersoort in een bepaalde normomgeving kan houden.*

*Eerst gaan we in op de wetenschappelijk achtergronden van het gedrag van een dier in relatie tot de omgeving waarin het dier leeft. **Vastgesteld wordt dat de wijze waarop een diersoort zich in zijn natuurlijke omgeving handhaaft van belang is voor de mogelijkheden die een diersoort heeft om zich aan te passen aan een andere dan de natuurlijke omgeving.**”*

- Hier wordt een ongenueanceerde en in wetenschappelijk opzicht zeer aanvechtbare generalisatie geponeerd. Er wordt géén onderscheid gemaakt tussen erfelijk verankerd gedrag en cultureel bepaald gedrag.

Erfelijk verankerd gedrag moet het dier persé kunnen uiten, zo niet, dan ontstaan er welzijnsproblemen. Cultureel bepaald gedrag is alleen maar een aanpassing aan de toevallige omstandigheden in de actuele leefomgeving en zal per leefsituatie telkens weer anders zijn.

- Daarbij wordt buiten beschouwing gelaten dat er nauwelijks nog zoogdieren uit wildvang komen. De genenpools van de dieren (diersoorten) die moeten worden beoordeeld, hebben inmiddels in tientallen tot meer dan honderd generaties een aanzienlijke domesticatie-slag gemaakt waarbij, onvermijdelijk, het hardst werd geselecteerd op de kenmerken die het meest belemmerend bleken in de aanpassing aan de nieuwe leefomgeving.

2de alinea : *“Het startpunt voor de beoordeling is dan ook het vastleggen van de natuurlijke gedragsbehoeftes van een dier. Daarvoor voeren we bevindingen over het natuurlijk gedrag van het dier **uit wetenschappelijk literatuurbronnen** in een database in. Deze bevindingen worden in de database vastgelegd bij verschillende criteria en subcriteria van de gedragsbehoefte.*

***Deskundigen scores vervolgens de grootte van het belang van een bevinding voor het natuurlijke gedrag van een dier. Uit deze scores voor de verschillende bevindingen bij een subcriterium wordt een gemiddelde behoeftescore berekend.**”*

- De kennis en de kunde over het functioneren van de gehouden diersoorten ligt in hoofdzaak bij de soortspecialisten in de sector en in hun vakbladen en handboeken. ‘De wetenschap’ had hier nooit de middelen en aandacht voor maar claimt desondanks de deskundigheid. Het volledig desavoueren van deze kennis en kunde van de sector is schofferend, is wetenschappelijk gezien incorrect en leidt bij voorbaat tot het voorspelbare (gewenste) resultaat van een korte Positieflijst vanwege het gebrek aan informatie over de meeste soorten

3de alinea : *“Daarna wordt een risico-inschatting gemaakt voor het welzijn van de diersoort wanneer men deze houdt in **een bepaalde normomgeving**. Deze normomgeving kan zodanig zijn dat de diersoort niet alle natuurlijke gedragsbehoeftes kan vervullen. In dit geval is als normomgeving **een rijtjeshuis aangenomen met binnenshuis 15 m² en buitenshuis 30 m² beschikbaar voor één of twee exemplaren van de diersoort**. De gemiddelde behoeftescore voor een bepaald gedragscriterium in combinatie met de beschreven normomgeving resulteert in een beoordeling van het risico voor het welzijn. Daarbij wegen we ook informatie mee uit de literatuur: bekende kenmerken van de diersoort zoals bijvoorbeeld gewicht, lengte, leefritme, levensduur e.d. en indien beschikbaar ook informatie over het gedrag van de diersoort in nietnatuurlijke omstandigheden. **In de huidige systematiek is de grootte van het dier in relatie met de geboden huisvesting hierbij de belangrijkste covariabele.**”*

- Hier ligt een, in wetenschappelijk opzicht, glashelder concept: in een klein gekozen normomgeving passen dieren die ruimte vragen moeilijk of zelfs helemaal niet. Er blijven wat vragen. wie verzon de normomgeving? met welk doel? wat zijn de relaties tussen al de overige genoemde behoeftescores en beschikbare ruimte? en wat impliceert het gegeven dat ook in de normomgeving niet wordt gemeten aan het gehouden dier?

- Na anderhalf jaar van indringende en aanhoudende kritiek vanuit de sector kwam **eind januari 2013** de mededeling van de onderzoekers dat 'de normomgeving' geen deel meer uitmaakt van de beoordeling voor plaatsing op de Positieflijst.

- Daarmee vervalt het enige criterium dat nog enige vorm van objectieve meting mogelijk zou maken en wordt de afstand tussen de beoordelingssystematiek en de realiteit van de dierhouderij volkomen helder. Het gaat niet om het welzijn van het gehouden dier, slechts de opvattingen en veronderstellingen van sommigen, gebaseerd op een selectief deel van de beschikbare literatuur, bepalen het eindoordeel.

4de alinea : *"Alleen wanneer in deze beoordelingen geen hoge risico's voor het welzijn worden gescoord, krijgt de diersoort een positief advies. Als ook **verder geen wettelijke beperkingen** gelden voor het houden van de diersoort door een particulier, dan staat niets plaatsing op de positieflijst in de weg."*

- Het uitgangspunt voor dit onderzoek (zie Andibel-arrest en de Kamerstukken) had de beoordeling van de welzijnsrisico's van gehouden diersoorten moeten zijn. De overige regelgeving is niet aan de orde. Zo worden de punten 28 en 29 van het Andibel-arrest door de overheid separaat geregeld en kan ook de door deze gedragsonderzoekers niet-begrepen CITES-regeling buiten beschouwing blijven. Het bestaan van het ontheffingenregime onder CITES is de onderzoekers (of hun opdrachtgevers) ontgaan.

5de alinea : *"**Ervaringen tijdens de ontwikkeling hebben aangetoond dat de systematiek in principe goed bruikbaar is. We geven adviezen voor verdere ontwikkeling van de systematiek. Deze hebben betrekking op zowel een aantal inhoudelijke verbeteringen als op mogelijkheden om de maatschappelijke betrokkenheid te verhogen. Dit kan door naast wetenschappelijke informatie te verzamelen en te beoordelen door experts ook houders te laten participeren; met name bij het aanleveren van informatie over het gedrag en de gezondheid van de diersoort in gevangenschap.**"*

- Hoezo hebben 'ervaringen tijdens de ontwikkeling' aangetoond? Werden de resultaten dan op enig moment geverifieerd en gevalideerd? Er kan hooguit worden vastgesteld dat er uit komt wat verwacht mocht worden op basis van de arbitraire uitgangspunten die de onderzoekers kozen. In dat opzicht is de methodiek 'goed bruikbaar'. In het als 'vingeroefeningen' gepresenteerde WUR-rapport 408 bleek hoezeer de methode faalt, onder andere vanwege het ontbreken van kennis over de gehouden soorten bij de onderzoekers.

- Het statement over de participatie van de houders is volkomen zinledig nadat de onderzoekers aangaven dat slechts wetenschappelijk gepubliceerde en geverifieerde informatie, beoordeeld door 'deskundigen' (uit eigen kring), een rol kan spelen bij de besluitvorming.

- De soortspecialisten in de sector hebben geen enkele rol in het proces. Zij mogen achteraf hun lijstjes met gehouden soorten aanleveren en hun kennisbronnen aanmelden waarna de onderzoekers wel zullen bepalen wat ze ermee zullen doen.

**Samenvatting
van de
Samenvatting**

De hier gepresenteerde methodiek schiet fundamenteel tekort waar het gaat om de beoordeling van het welzijn van gehouden dieren en diersoorten:

- 'waargenomen gedrag in de natuur' heeft slechts een zeer beperkte voorspellende waarde voor het welzijn van dieren in een beschermde omgeving,

- de domesticatiegraad wordt nauwelijks genoemd en niet in de wetenschappelijke afweging betrokken terwijl alle te beoordelen dierpopulaties aan een proces van vele generaties domesticatie werden blootgesteld,

- er wordt een methodiek geconstrueerd, gebaseerd op een veelheid van aannames en op een selectie van arbitraire interpretaties van biologische feiten,

- de wetenschappelijke literatuur over het welzijn van gehouden diersoorten is slechts een fractie van hetgeen er in de houderijpraktijk beschikbaar is over het welzijn van die soorten,

- het volledig desavoueren van de kennis en kunde die in de sector wèl beschikbaar is, dient geen enkel wetenschappelijk doel, dan blijft alleen nog de vraag wiens doel dit dan wèl dient,

- de normgeving was een discriminerend verzinsel dat uitsluitend de functie had het aantal toe te laten soorten op de Positieflijst nog verder te beperken. Het verlaten van dit criterium maakt ook voor niet-ingewijden duidelijk dat de methode niets van doen heeft met het beoordelen van het welzijn van het gehouden dier,

- in het kader van het gestelde in punt 27 van het Andibel-arrest is de 'overige wet- en regelgeving' niet relevant, dit wordt separaat geregeld en het is bovendien niet aan gedragsonderzoekers om de implicaties (en deels foutieve interpretaties) daarvan in hun conclusies te verwerken.

In het navolgende worden aspecten van de voorgaande kanttekeningen opnieuw belicht en toegelicht.

1. Inleiding

Opdracht, pagina 2

1ste alinea “..... Omdat in de nieuwe Wet dieren niet de Positieflijst als zodanig wordt opgenomen, maar juist de criteria op basis waarvan tot plaatsing op de lijst wordt besloten, **lag de nadruk in deze opdracht op de ontwikkeling van de criteria en de systematiek om welzijnsrisico's in te schatten.**

- Inschattingen (veronderstellingen) horen thuis in de discussie van een als 'wetenschappelijk' gepresenteerd werkstuk. Die zijn pas aan de orde nadat de waarnemingen, de analyses en de wetenschappelijk aantoonbare conclusies de revue passeerden.

Bovendien het **Andibel-arrest** (dat impliciet deel uitmaakt van deze opdracht), is daarover onder **punt 36** heel helder:

*“Tot slot kunnen de bevoegde administratieve autoriteiten een verzoek tot plaatsing van een zoogdiersoort op die lijst **slechts afwijzen** wanneer het houden van specimen van die soort **een reëel gevaar voor de bescherming of de eerbiediging** van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest oplevert.”*

2de alinea “..... **Uitgangspunt** bij deze opdracht is dat welzijnsrisico's niet alleen ontstaan als gevolg van ongerief of welzijnsschade, maar ook kunnen optreden als aan voor het dier belangrijke gedragsbehoeftes onvoldoende wordt tegemoetgekomen, **zonder dat er sprake is van zichtbaar ongerief of schade.**”

- Met dit uitgangspunt begeven de onderzoekers zich op het troebele pad van de op levensovertuiging gestoelde 'alternatieve preventie en geneeskunst'. Zij zeggen hier letterlijk: 'er is weliswaar geen sprake van enig zichtbaar ongerief of van waarneembare schade, maar geloof me, het zou best zomaar eens kunnen, dat het welzijn van het dier wordt aangetast'.

Dat roept vragen op:

- zijn er al wetenschappelijke bewijzen voor het bestaan van zoiets als gebrek aan welzijn dat niet gepaard gaat met enig waarneembaar fysiek, geestelijk of sociaal lijden? kennen we dit misschien uit de humane sector? kennen we daar de diagnose: 'volgens onze levensovertuiging ervaart u een ernstig gebrek aan welzijn, maar gelukkig merkt u er niks van, u functioneert prima'?
- hebben de onderzoekers dit zelf bedacht? hebben zij uit eerder onderzoek aanwijzingen voor het bestaan van dierenleed dat niemand kan merken, ook de dieren niet? en hoe wordt dat 'onmerkbaar' dierenleed dan gekwantificeerd om het te kunnen plaatsen op een schaal van 'mild' tot 'onaanvaardbaar'?
- of is het alleen maar welwillendheid naar de opdrachtgever toe, naar degenen die namens de opdrachtgever de opdracht formuleerden en daarbij dit wonderlijke uitgangspunt bepaalden?
- wellicht lieten de onderzoekers zich wat al te gepassioneerd meeslepen door hun persoonlijke levensovertuiging?

5de alinea “Een benadering die gebaseerd is op uitsluitend dierkenmerken, gaat echter voorbij aan de wisselwerking tussen eigenschappen van dieren enerzijds en houderijomstandigheden anderzijds. **Dieren ontlenen hun welzijn juist aan de 'match' tussen beide en het vaststellen van de 'mate van matching' moet o.i. plaatsvinden op basis van betrouwbare metingen aan het dier.** Toetsing vooraf op basis van uitsluitend omgevingskenmerken of uitsluitend dierkenmerken heeft dan ook pas waarde, als een duidelijk verband is aangetoond met het doel dat men nastreeft, dus een beter welzijn van dieren.”

- Het hier geponeerde statement is helder: meten is weten. Daarna blijft het de vraag waarom de onderzoekers de opdracht aannamen, ondanks dat de opdrachtgever het niet op prijs stelde dat aan dit fundamentele uitgangspunt van de wetenschap werd voldaan.

- Diezelfde opdrachtgever laat overigens wel te pas en te onpas weten dat de methode die de WUR aanreikt 'wetenschappelijk verantwoord' is en dat het niet aan de beleidsmakers en aan de sector is daar een mening over, laat staan kritiek op te hebben. De onderzoekers laten in hun conclusies na, deze fundamentele beperking van het 'niet meten' aan de orde te stellen. Zij denken vooral na over de mogelijke vervolgoopdrachten.

- De onderzoekers stellen vast dat er, zonder metingen aan de gehouden dieren, geen wetenschappelijk verantwoorde uitspraken kunnen worden gedaan over het welzijn van die dieren. Er worden geen metingen uitgevoerd en desondanks produceren zij, al theoretiserend, ongeremd uitspraken en conclusies die vèrgaande gevolgen hebben voor de sector gezelschapsdieren en voor de toekomst van de dierhouderij in Nederland.

5de alinea *"..... De Positieflijst zoals dat in het wetsvoorstel is opgenomen, staat het koppelen van voorwaarden aan plaatsing op de lijst niet toe."*

- Noch in de wet, noch in de memorie van toelichting vonden wij aanwijzingen voor een verbod op het koppelen van voorwaarden aan plaatsing van diersoorten op de Positieflijst.

- Kan dit statement op een welwillende vergissing berusten? In de opdracht voor dit project lezen we dat de opdrachtgever 'om pragmatische redenen' liever geen eisen wilde stellen aan de houderijomstandigheden.

5de alinea *"..... Om toch een schatting te kunnen maken van de welzijnsrisico's, wordt daarom getoetst aan een 'normomgeving' i.c. de modale particulier in een eengezinswoning, die zijn dierkennis van internet haalt en zijn dierbenodigdheden van de plaatselijke dierenspecialzaak betreft."*

- Daarmee is het draaiboek compleet. Behalve de kennis en kunde, worden ook de inspanningen van de dierhouders terzijde geschoven en vervangen door een karikaturale 'normomgeving'.

- Meten is niet aan de orde, dat wil (de vertegenwoordiger van?) de opdrachtgever liever niet. Met 'gedrag in de natuur' tot norm te verheffen, een beetje 'theoretisch toetsen' aan een zelfverzonnen doorzonwoning, de soortspecialisten buiten het gesprek houden en wat agogisch filosoferen over niet-waarneembaar gebrek aan welzijn wordt de 'wetenschappelijke' onderbouwing voor het overheidsbeleid op de rails gezet.

2. Aanpak, pagina 3

2.1 “.....De vraag is hoe we deze welzijnsrisico's moeten schatten. Hiervoor hanteren we het volgende uitgangspunt. **De wijze waarop een diersoort zich heeft aangepast aan zijn natuurlijke omgeving**, informeert ons over de mogelijkheden (blauwdruk) die deze diersoort heeft om zich aan te passen aan een andere omgeving, die verschilt van de natuurlijke omgeving.”

- Wij hebben voor de meeste diersoorten niet het geringste vermoeden hoe de soort 'zich heeft aangepast' aan zijn natuurlijke omgeving. We weten hooguit wat het dier ter plaatse doet.

- Er is bovendien niet één 'natuurlijke omgeving', vrijwel elke diersoort bezet binnen haar verspreidingsgebied een reeks van biotopen die variëren van optimaal tot marginaal. Ze zal in elk van die biotopen, binnen de marges van haar genetisch verankerde gedragspatronen, telkens weer andere culturele aanpassingen ontwikkelen waardoor ze ter plaatse kan overleven.

- Indien uit vergelijkend onderzoek is gebleken welke 'harde' (erfelijk verankerde) eisen van de soort aan zijn leefomgeving stelt en welke culturele aanpassingen in verschillende leefomgevingen aan de orde waren, dan zouden we enigszins geïnformeerd kunnen zijn over mogelijke bedreigingen van het welzijn in de houderij.

2.1 “..... **Specifieke aanpassingen aan de natuurlijke omgeving, bijvoorbeeld het leven in ondergrondse holen of het houden van een winterslaap, geven grotere welzijnsrisico's bij aanpassing aan een nieuwe omgeving dan bij minder specifieke aanpassingen.**”

- Opnieuw een zeer aanvechtbare generalisatie. Specifieke aanpassing kunnen erfelijk verankerd zijn, dan zal de dierhouder in zijn huisvestingsomstandigheden daaraan tegemoet moeten komen om gebrek aan welzijn te vermijden.

- We kennen evenzeer de culturele specifieke gedragingen, graven slechts omwille van schuilplaats en beschutting, winterslaap (winterrust) ter overbrugging van de voedselschaarste en perioden met lage temperatuur, trekken om voor de vorstgrens uit te blijven, voedselspecialisatie vanwege het toevallige aanbod, verplaatsen om voldoende geschikt voedsel te bemachtigen,

- Niet het gevolg (de waargenomen gedragsuiting in de actuele leefomgeving) maar de veroorzakende prikkel (de erfelijk verankerde behoefte) indiceert of er sprake is (kan zijn) van welzijnsrisico's is een nieuwe omgeving.

2.1 “**Dieren die leven in de natuurlijke omgeving (EEA) zijn daaraan aangepast (survival of the fittest). De nietaangepaste dieren hebben het niet gered (door natuurlijke selectie).**”

- Een ontmoedigend statement van wetenschappers die beter (zouden moeten) weten. Elke nieuwe generatie van een natuurlijke populatie bevat de hele reeks van individuen op de schaal van niet- aangepast tot super-aangepast. Het zijn **niet de individuen maar het is het gemiddelde van populatie** (van de genenpool) dat zich voortdurend aanpast aan de veranderingen in het leefmilieu.

- Doordat hun natuurlijke leefomgeving voortdurend in beweging is (zowel binnen de jaarcyclus als op de langere termijn) worden de individuen voortdurend getest op aanpassing en vallen er bij elke verandering telkens weer andere slachtoffers. Dit 'testen' door de natuurlijke leefomgeving kost voor de individuele dieren gebrek aan welzijn (pijn, last en ongemak) en de meeste van de geboren en betalen voor die aanpassing van de soort met hun leven.

2.1.2 “.....Belangrijk is ook om te weten, of reacties (gedrag) van dieren flexibel of gefixeerd zijn. Dit zal over het algemeen bepaald worden door **de mate waarin gedrag erfelijk vastgelegd (gefixeerd) is, of meer door de omgeving (dus flexibel) bepaald wordt.**

- Na deze melding blijft het hierbij. Het is belangrijk om het te weten, aldus de onderzoekers, maar het heeft blijkbaar geen gevolgen in de afwegingen, de beoordelingen en de conclusies.

- Na de vaststelling dat er maar weinig over is gepubliceerd, komen de onderzoekers met een oplossing: het belang van de gedragsbehoefte kan worden afgeleid uit ‘het vaak voorkomen’ van dat gedrag. Daarmee wordt kritiekloos de zoveelste ‘passende’ aanname op rij gepleegd.

- Niet alleen het ‘flexibele’ (culturele) gedrag, ook het ‘gefixeerde’ (erfelijk bepaalde) gedrag in de natuur is van betrouwbare waarde voor het beoordelen van het welzijn van gehouden dieren. Er komen bijna geen zoogdieren meer uit de natuur en de genenpools van de gehouden populaties zijn in de tientallen (soms honderden) generaties in de houderij aangepast aan de nieuwe leefomstandigheden. Dat geldt in verhevigde mate voor erfelijk bepaalde gedragsbehoeften die een conflict opleverden met de nieuwe leefomgeving. Daar was de selectiedruk het grootst.

2.1.3 “Als het dier verhuist van een gevarieerde naar een meer eenvormige omgeving kan een dier met weinig”gedragsbehoeften zich gemakkelijk aanpassen, maar een dier met grote gedragsbehoeften kan welzijnsproblemen ontwikkelen. Dit kunnen we illustreren met **het voorbeeld van generalisten en specialisten.**

- Hierna volgt een toelichting waarin wordt vastgesteld dat specialisten speciale eisen stellen en dat generalisten een groter incasseringsvermogen hebben ten opzichte van een ‘andere’ leefomgeving. Daarna wordt vastgesteld dat specialisten een hoger welzijnsrisico lopen en generalisten vaker een passend antwoord hebben op een nieuwe omgeving.

- Daarmee wordt generaliserend vastgesteld dat de gedragsspecialist een hoog welzijnsrisico heeft, ongeacht de aard van zijn specialistisch gedrag en ongeacht of het om gedragingen gaat, waarvoor de houder op eenvoudige wijze een passende oplossing heeft.

2.1.3 “..... Om de welzijnseffecten (veranderingen) van het verplaatsen van een diersoort naar een andere omgeving aan te geven, **wordt ervan uitgegaan dat de baten van het houden in gevangenschap ten opzichte van het leven in de natuur nul zijn. Ofwel, de diersoort hoort in de natuur thuis, daar is de diersoort vanwege evolutionaire aspecten en de match tussen diersoort en omgeving beter af. Kortom: gedrag in de natuurlijke omgeving is leidend. Voor het welzijn van het individuele dier ligt dat waarschijnlijk wel anders,**

- In het verlengde van het citaat over de ideale aangepastheid aan het leven in de natuur, wordt hier de ambitie van de overheid(sdienaren), en wellicht ook van de onderzoekers, verzilverd. Alle voordelen van ‘leven in een beschermde omgeving’ worden terzijde geschoven.

- Kennelijk weegt in het onderhavige project politieke wenselijkheid zwaarder dan een gericht wetenschappelijk onderzoek naar mogelijke welzijnsbeperkingen bij gehouden dieren. De aantoonbare en onmiskenbare baten van leven in een door de mens geregeerde omgeving worden, omdat ze wat minder goed passen bij het doel van deze exercitie, buiten beschouwing gelaten. Een andere conclusie is nauwelijks mogelijk.

- Of we vinden dat de diersoort in de natuur 'thuishoort', dat is een persoonlijke en wellicht een politieke keuze. Dat de diersoort daar 'vanwege evolutionaire aspecten' beter af zou zijn, mag ernstig worden betwijfeld. Alleen metingen en waarnemingen kunnen hierop een antwoord geven. Het poneren van de stelling en daarover theoretiseren zonder enig praktijkgegeven, schiet in wetenschappelijk opzicht tekort.

- Boeiend is de wending aan het einde van dit citaat, dat het voor het welzijn van het individuele dier waarschijnlijk anders ligt. Het is voor de lezer wat moeilijk invoelbaar dat de gehouden individuen beter af zijn en dat desondanks het welzijn van de soort in de knel zou komen door leven in een beschermde leefomgeving.

2.2

*"Basisgegevens hebben betrekking op de taxonomische rang van de diersoort in de hiervoor gegeven indeling en enkele specifieke kenmerken van het dier zoals gewicht, lengte, of het dier herbivoor, carnivoor of omnivoor is, het leefritme (bioritme), de home range, de levensduur en de leefruimte. Als bronnen voor deze informatie is gebruik gemaakt van Jones et al. (2009). Indien beschikbaar kunnen voor een diersoort in dit scherm ook huisvestingsnormen voor het houden in dierentuinen worden ingevoerd. De bronnen van deze informatie zijn **Tierschutzgesetz Österreich (2007)**."*

- De referentie Jones et al. (2009) bestaat uit een Excel-tabel (de PanTHERIA database) zonder referenties van de herkomst van de gegevens, zonder aanduiding van de aard en het aantal van de waarnemingen. In een artikel van Gonzalez-Suarez et al. (2012) worden kritische vragen bij deze database gesteld.

- De Oostenrijkse wetgeving kan nauwelijks gezien worden als 'een serieus te nemen bron', ze verwijst niet naar onderliggende wetenschappelijke bevindingen. Insiders laten weten dat veel van de gegevens afkomstig zijn van inschattingen van dierentuinpersoneel.

- Voor zover bekend zijn er geen Europese normen voor de huisvesting in dierentuinen en mag het Oostenrijkse voorbeeld gezien worden 'zomaar een voorbeeld' van wat men 'toevallig' in een willekeurig land heeft geregeld. Waarom de Oostenrijkse normen wèl en die uit een aantal andere landen niet?

- De keuze van literatuurbronnen lijkt wat merkwaardig, er wordt geen melding gemaakt van het gebruik van bronnen met aanzien in de sector, zoals bijvoorbeeld Zoo Biology en Zoo Yearbook. Wèl wordt er gebruik gemaakt van een Engelse vertaling van Brehm's Tierleben uit 1890-1893. Samen met die Oostenrijkse dierentuingetallen geeft dat zicht op de referentiekaders van de onderzoekers.

2.3.2

"Literatuurbronnen van een te evalueren diersoort worden gescreend op bevindingen, die betrekking hebben op de gedragsbehoefte onder natuurlijke omstandigheden."

- Na dit statement over de herkomst van de 'wetenschappelijke' basisgegevens worden in de acht opeenvolgende alinea's gedragsaspecten besproken en wordt vervolgens acht maal '**geschat**' wat het belang van dit gedrags-aspect zou kunnen zijn voor het welzijn van gehouden dieren.

- Het waargenomen gedrag in een natuurlijke situatie wordt tot norm verheven zonder dat er ook maar de geringste aandacht wordt besteed aan de veroorzakende (erfelijk bepaalde) prikkel die tot deze gedragsuiting leidde.

- Evenmin wordt er ook maar één woord besteed aan de gevolgen voor het erfelijk bepaalde gedrag na één, tien of honderd generaties succesvolle voortplanting in de beschermde omgeving. En dat, terwijl er bijna geen zoogdieren worden gehouden, die uit wildvang afkomstig zijn.

4. Discussie en conclusies, pagina 26

2de alinea
pag. 26

“.....Van de ingevoerde bevindingen is per subcriterium door drie beoordelaars de gedragsbehoefte met een 1 (gering), 2 (matig) of 3 (groot) belang gescoord. **Uit de resultaten blijkt dat de score voor de gedragsbehoefte tussen de drie beoordelaars nogal kan verschillen.** Dit kan betekenen dat de expertise van de beoordelaars verschillend is en/of dat de ondersteuning in de vorm van een kwantitatieve of kwalitatieve omschrijving die moet leiden tot een eenduidige score onvoldoende is. Aan de beoordelaars moeten dus eisen worden gesteld wat betreft de deskundigheid (opleidingsniveau, ervaringskennis) ten aanzien van het waarden van gedrag van dieren onder natuurlijke omstandigheden.”

- Het blijft ‘agogisch filosoferen’, met of zonder eenvormige beoordelaars, met of zonder uitvoeriger kwantitatieve of kwalitatieve omschrijvingen. De relatie tussen ‘gedragingen in de natuurlijke omgeving’ en ‘welzijn in de beschermde omgeving’ werd niet vastgesteld.

- Over de specifieke kwaliteiten van die **beoordelaars** (van de WUR) is ook nog enige discussie mogelijk. Ze werden in de “Samenvatting en aanbevelingen” in de 2de alinea aangeduid als ‘deskundigen’ en in de 5de alinea zelfs als ‘experts’.

- Naar het lijkt gaat het om medewerkers van de WUR die gespecialiseerd zijn in ethologie en/of ecologie. Het gaat om specialisten die wellicht een nuttige bijdrage kunnen leveren in de overwegingen, het is maar zeer de vraag of zij, al dan niet gezamenlijk, over de kwalificaties beschikken om een eindoordeel te formuleren over de houderij van diersoorten die zij nauwelijks of niet kennen onder houderij-omstandigheden die door de onderzoekers als ‘niet ter zake doende’ worden afgeserveerd,

- De optie die onbesproken blijft, is dat het, zonder gedegen waarnemingen aan het gehouden dier, überhaupt niet mogelijk is om, op basis van uitsluitend bevindingen in de natuur, uitspraken te doen over welzijnsrisico’s in de houderijsituatie.

3de alinea
pag. 26

“Het beoordelen van het gedrag onder natuurlijke omstandigheden, zoals hier toegepast, blijkt voldoende te discrimineren tussen diersoorten. De scores op de verschillende subcriteria hebben vaak een brede range. Wel blijkt, dat gemiddeld over alle **dieren bepaalde gedragscriteria een hoger belang** scoren dan andere. Relatief hoge scores zijn gegeven aan **Oriëntatie in de ruimte (home range)** en **Biosociaal gedrag (sociale organisatie)**.”

- Hetgeen de stelling bevestigt dat wat je erin stopt er ook uit komt. Als het eindresultaat (de gedraging in een natuurlijke omgeving), in plaats van de veroorzakende prikkel voor dat gedrag, tot norm wordt verheven, terwijl bovendien de feitelijke oplossingen bij de dierhouders terzijde worden geschoven, is er alle vrijheid om ieders fantasie en persoonlijke voorkeur de vrije ruimte te geven. Slechts op enkele punten bereiken de beoordelaars eenstemmigheid:

- Nadat het in een (toevallige) natuurlijke situatie geconstateerde ruimtegebruik, zonder nadere analyse van de redenen en oorzaken, tot ruimtebehoefte wordt verklaard, vereist het slechts een beperkte scholing om vast te kunnen stellen of dit wèl of niet in een doorzonwoning past.

- Evenzeer geldt dat voor ingewikkelde gedragingen in grote groepen met sociale interacties, die grote groepen passen al gauw niet meer in de 15 en 30 vierkante meter van het tot norm verheven rijtjeshuis. Bovendien, ook biosociale gedragingen hebben oorzaken en niet al die gedragingen zijn essentieel voor het welzijn van het gehouden individu.

4de alinea
pag. 26

*“Vervolgens is per subcriterium een schatting gemaakt van het welzijnsrisico voor het houden van een diersoort. **Deze schatting kan niet worden uitgevoerd, zonder daarbij bepaalde houderij-omstandigheden als referentiekader te gebruiken.** In dit project is gekozen om hiervoor een normomgeving te definiëren*

- Hoe moet dat nu, zo zonder normomgeving? Nu is er geen referentiekader meer en kan de schatting voor het welzijnsrisico niet meer worden uitgevoerd?

- De auteurs laten per mail weten:

**Aanvulling
per mail
van
28 januari
2013**

“Nee, de normomgeving maakt geen onderdeel uit van onze methode. En maakt dus geen deel uit van de beoordeling.

Zoals donderdag is aangegeven, bestaat de uitkomst van de beoordelingen uit een index per diersoort, die de geschiktheid aangeeft om deze diersoort als gezelschapdier te houden. Als er goede argumenten zijn kan op deze schaal bijv. een scheiding tussen wel, minder of niet geschikte diersoorten gegeven worden.”

- Kennelijk komt er nu een index per diersoort, gebaseerd op een ‘beoordeling’ van ‘schattingen van het belang van gedragsuitingen’ in een willekeurige natuurlijke omgeving, beschreven in een of meer peer-reviewed publicaties. Overigens, die ‘gedragsuitingen’ worden door de onderzoekers ge-upgrade tot ‘gedragsbehoeften’. En deze index wordt dan vervolgens de basis om uitspraken te doen over de geschiktheid van de soort om in een heel andere, door mensen aangeboden (en niet nader gedefinieerde) leefomgeving te houden.

- Voor de argeloze lezer lijkt het bijna wetenschappelijk verantwoord. Er blijven echter wat onbeantwoorde vragen.

- gaat het om erfelijk verankerde gedragsuitingen? Of waren de waargenomen gedragsuitingen alleen maar één van de mogelijke oplossingen van de soort voor een onderliggende èchte behoefte? (bijvoorbeeld homerange in relatie tot beschikbaarheid van adequaat voedsel)

- doen de gebruikte wetenschappelijke publicaties uitspraken over het gedrag van ‘de soort’? of alleen maar over het gedrag in een toevallig bestudeerd biotoop?

- werden de uitkomsten van de schattingen van ‘het belang van de gedragsuiting’ nog op enigerlei wijze gevalideerd? Of alleen maar ‘vastgesteld’ op grond van de autoriteit van de vaststellers?

- en de beoordelaars, ze blijken weinig eensgezind over de toe te kennen gewichten aan de schattingen, beoordelen zij vanuit ‘kennis’, of hebben ze alleen maar een vaag gevoel over hoe het zou kunnen zijn?

- en wellicht de belangrijkste vraag, gaat het om behoeften van het dier die van dien aard zijn, dat de houder daar onmogelijk aan tegemoet kan komen?

- hebben de onderzoekers überhaupt enig inzicht in de oplossingen die dierhouders wèl en niet (kunnen) aanbieden om tegemoet te komen aan de eisen die diersoorten aan hun leefomgeving stellen?

- Er is nogal wat kunst- en vliegwerk nodig om de opdrachtgever ter wille te zijn. Het lijkt niet verkeerd om hier nog eens te verwijzen naar de **5de alinea van de inleiding** op pagina 2 van WUR-rapport 345, waarin de onderzoekers stellen:

*“Een benadering die gebaseerd is op uitsluitend dierkenmerken, gaat echter voorbij aan de wisselwerking tussen eigenschappen van dieren enerzijds en houderijomstandigheden anderzijds. **Dieren ontlenen hun welzijn juist aan de ‘match’ tussen beide en het vaststellen van de ‘mate van matching’ moet o.i. plaatsvinden op basis van betrouwbare metingen aan het dier.** Toetsing vooraf op basis van uitsluitend omgevingskenmerken of uitsluitend dierkenmerken heeft dan ook pas waarde, als een duidelijk verband is aangetoond met het doel dat men nastreeft, dus een beter welzijn van dieren. “*

**4de alinea
pag. 26**

..... De gekozen systematiek is vooral geschikt om **de grootste 'weeffouten'** in het onoordeelkundig en impulsief houden van dieren te voorkomen.”

- Die grootste 'weeffouten' (waar iedereen het over eens is dat die, hoe dan ook, bij elke diersoort moeten worden bestreden), die komen even veelvuldig voor bij de diersoorten die wèl op de Positieflijst komen. De situaties waarin de LID ingrijpt, betreffen op een uitzondering na de soorten die buiten de beoordeling voor de Positieflijst blijven. Dus in dat opzicht voegt deze hele exercitie niets toe.

- Dan blijft nog steeds de vraag (de oorspronkelijke vraagstelling) òf en in hoeverre de methode zicht geeft op de welzijnsbedreigingen van de gehouden diersoorten. Blijkens dit citaat zijn de onderzoekers daar niet erg positief over.

- Het Andibel-arrest, en daarmee de opdracht aan de onderzoekers, gaat over 'objectieve criteria aangaande het welzijn van gehouden dieren', over een reëel gevaar voor de bescherming of eerbiediging van het welzijn, niet over 'de grootste weeffouten'.

Daarmee is de conclusie gerechtvaardigd dat de ontwikkelde methodiek, in het licht van de expliciete en impliciete doelstelling van dit project, niet voldoet. Dat lezen we nergens, tot die conclusie kwamen de onderzoekers kennelijk niet.

**5de alinea
pag. 26**

“..... In principe kan de **op persoonlijke waarden georiënteerde grondhouding** van de beoordelaar, hoe hij of zij aankijkt tegen de relatie mens-dier, de risicoscore **aanzienlijk** beïnvloeden.”

- Punt 36 van het Andibel-arrest spreekt over “**een reëel gevaar voor de bescherming of de eerbiediging**”, niet over de gemiddelde levensovertuiging van een toevallig samengestelde groep, niet over de vanuit hun grondhouding agogisch filosoferende beoordelaars.

- Het in het Andibel-arrest gebruikte woord 'reëel' duidt meer op meten en vaststellen en heeft wat minder relatie met 'schatten', 'vinden', 'geloven' en 'veronderstellen'. De vastgestelde beleving van het dier zou hier centraal moeten staan, niet de beleving van beoordelaars.

**1ste alinea
Pag. 27**

“**Het projectteam is evenwel van mening dat hoge scores voor gedragsbehoeftes die aangegeven dat een diersoort een erg grote home range heeft, uitsluitend 's nachts actief is, veel beschutting nodig heeft dan wel bijna altijd onder de grond leeft, relatief veel tijd besteed aan het verzamelen en opnemen van voedsel of een complexe sociale structuur heeft, zwaar moeten wegen in de uiteindelijke risicobeoordeling.**”

- Het projectteam gaat er evenwel aan voorbij dat een veelheid van diersoorten met de hier bedoelde 'gedragsuitingen in de natuur' in de praktijk van de dierhouderij zonder noemenswaardige welzijnsproblemen blijkt te functioneren.

- Een projectteam van wetenschappers zou wellicht enige vorm van meting, toetsing en validatie willen zien, alvorens een “op persoonlijke waarden georiënteerde grondhouding” tot norm te verheffen.

**2de alinea
pag. 27**

“.....Voor vrij veel diersoorten wordt aangegeven dat er onvoldoende informatie over zowel het gedrag onder natuurlijke als niet-natuurlijke omstandigheden in de database beschikbaar is om een definitief oordeel te kunnen geven. Op grond van het **voorzorgprincipe** dient ons inziens dan **voorlopig een negatief advies** te worden gegeven.”

- Het Andibel-arrest, dat impliciet deel uitmaakt van de opdracht, spreekt zich onder **punt 38** uit over de toepassing van het voorzorgsbeginsel:

“Wanneer het onmogelijk blijkt te zijn het bestaan of de omvang van het gestelde gevaar met zekerheid te bepalen omdat de resultaten van de studies ontoereikend, niet overtuigend of onnauwkeurig zijn, maar reële schade voor de gezondheid van personen of dieren of voor het milieu waarschijnlijk blijft ingeval het gevaar intreedt, rechtvaardigt het voorzorgsbeginsel de vaststelling van beperkende maatregelen.”

- Waar onder de overige punten verwezen wordt naar de vereisten onder de punten 27 tot en met 29, worden hier de punten 28 en 29 expliciet genoemd en ziet het Europese Hof kennelijk geen aanleiding om het voorzorgsbeginsel toe te passen voor punt 27 (dierenwelzijn).

- Wellicht dat ook hier die ‘grondhouding’ van het projectteam parten speelde.

**3de alinea
pag. 27**

*“.....Vanuit **de ambitie van LNV** om dieren in staat te stellen om ‘natuurlijk’ gedrag uit te voeren lijkt dit alleszins verdedigbaar.”*

- Waar het gaat om de objectieve wetenschappelijke vaststelling van de mate van welzijn van gehouden dieren (en daarmee van de rechten en plichten van burgers), lijkt “de ambitie van het ministerie” wat minder relevant. Temeer omdat het niet uit te sluiten is, dat die ‘ambitie van het ministerie’ in hoge mate medebepaald wordt door de “op persoonlijke waarden georiënteerde grondhouding” van de ambtenaren die voor het verlenen van de opdracht verantwoordelijk zijn.

**4de alinea
pag. 27**

*“.....Voor dieren, die in het wild worden gevangen is het soorteigen gedrag van de soort in zijn natuurlijke leefomgeving de enige relevante referentie; voor dieren, **die sinds lange tijd met succes door de mens in gevangenschap worden gehouden**, is een bijstelling van het referentiekader mogelijk verdedigbaar.”*

*..... Voor **gedomesticeerde** dieren zal bij de risicobeoordeling in elk geval rekening worden gehouden met aanpassingen in de gedragseigenschappen.”*

- Domesticatie (aanpassing van de genenpool aan een door de mens aangeboden leefomgeving) is een glijdend proces dat begint bij de eerste generatie die in de houderij wordt geboren. De criteria ‘sinds lange tijd’ en ‘gedomesticeerd’ zijn nietszeggend waar het gaat om de actuele welzijnsbeleving van het gehouden dier.

- Het selectieresultaat is rechtevenredig met de selectiedruk. Naarmate voor een erfelijk bepaald gedragskenmerk het verschil tussen de oorspronkelijke leefomgeving en de aangeboden leefomgeving groter is en het kenmerk belangrijker is voor het welzijn van het individu, zal ook de selectiedruk in de nieuwe leefomgeving groter zijn. De selectiedruk bepaalt de domesticatiesnelheid van het kenmerk.

- Er komen nauwelijks nog dieren uit de wilde populaties en de overgrote meerderheid van de gehouden soorten leeft al generaties lang in een beschermde omgeving. Kennelijk hebben deze gehouden populaties in hun nieuwe leefomgeving een oplossing gevonden voor de hier tot bepalend criterium verklaarde ‘hoge gedragsbehoeften in de natuur’.

- Slechts meting aan het gehouden dier geeft uitsluitel over het belang van een gedragsaspect voor het actuele welzijn. Daarbij zullen sommige gedragsaspecten in de eerste gedomesticeerde generatie volkomen irrelevant blijken, andere ‘natuurlijke’ gedragsaspecten kunnen na tientallen generaties nog steeds voor beperkingen in welzijn zorgen indien de dierhouder daarvoor geen adequate oplossingen biedt.

- Een bijkomend probleem is dat de meeste rapportages van gedrag die uit de houderijsector komen, als 'niet peer-reviewed' door de onderzoekers terzijde worden geschoven. Die moeten eerst wetenschappelijk geverifieerd worden. Dit in schril contrast met de vaste overtuiging bij de onderzoekers dat er geen enkele noodzaak is tot enige verificatie van de hier voorgestelde methode.

**5de alinea
pag. 27**

“.....In haar benadering geeft LNV nadrukkelijk te kennen voorkeur te hebben voor 'algemeen geldende criteria' in plaats van 'houderij onder voorwaarden'.

**1ste alinea
pag. 28**

*..... De ontwikkelde systematiek is dan ook vooral geschikt om de grootste problemen met het houden van 'veeleisende' diersoorten door particulieren met 'beperkte mogelijkheden' te voorkomen. **Het is duidelijk dat een dergelijke generieke benadering niet past bij de grote variatie in omstandigheden waaronder mensen in het algemeen in de praktijk hun dieren houden.**”*

- Met deze nadrukkelijke wens van het ministerie bereiken we een resultaat dat geschikt is voor 'de grootste problemen', bij 'veeleisende soorten' in combinatie met 'beperkte particulieren'. Daarmee wordt voorbij gegaan aan de criteria die het Andibel-arrest stelt.

- Daarna blijven nog een paar vragen. Bij welk niveau beginnen die 'grootste problemen'? wanneer noemen we diersoorten 'veeleisend'? en wat is naar de dierhoudende burger toe een rechtvaardige definitie van 'beperkte mogelijkheden'? Het projectteam blijkt daarover een uitdrukkelijke mening te hebben, gebaseerd op aannames, veronderstellingen en een grondhouding.

**2de alinea
pag. 28**

“Het Europese Hof van Justitie heeft bepaald dat burgers de mogelijkheid moeten hebben om op basis van een beargumenteerde aanvraag te bepleiten om dieren aan de positieflijst toe te voegen, dan wel van de lijst te verwijderen.

..... Daarbij moet een dossier worden aangeleverd met 1) identificatie van de soort, 2) fysiologische, ethologische en ecologische behoeften (gedetailleerde beschrijving van de soort in het wild en 3) houdbaarheid en huisvesting (gedetailleerde beschrijving van de soort in gevangenschap).”

- In het Andibel-arrest wordt onder **punt 35** gesteld:

*“Voorts moet die regeling voorzien in een procedure die de belanghebbenden in staat stelt, te verkrijgen dat nieuwe zoogdiersoorten op de nationale lijst van toegestane soorten worden geplaatst. **Die procedure moet gemakkelijk toegankelijk zijn** – hetgeen veronderstelt dat zij uitdrukkelijk bij een handeling met algemene strekking is vastgesteld – **en binnen een redelijke termijn kunnen worden afgesloten**, en*”

- Het grenst aan sarcasme om van de burger inspanningen te verlangen die de onderzoekers, ruim drie jaar na de opstart van hun project, nog steeds voor geen enkele diersoort kunnen waarmaken. In de maatschappij leven andere opvattingen over 'gemakkelijk toegankelijk' en 'binnen een redelijke termijn af te sluiten'.

- Daar komt bij, zo meldt **punt 37** van het Andibel-arrest”:

*“Hoe dan ook kunnen de bevoegde autoriteiten een verzoek tot plaatsing van een soort op de lijst van zoogdiersoorten waarvan het in bezit hebben is toegestaan, **slechts afwijzen op grond van een uitgebreid onderzoek van het gevaar dat het houden van specimens van de betrokken soort inhoudt voor de bescherming van de belangen en de vereisten vermeld in de punten 27 tot en met 29 van het onderhavige arrest**,*”